

ERWIN MULLER

Hoe effecten van crises de samenleving veranderen

Maatschappelijke impact van cri

*Burgemeester Mans van
Enschede staat de pers
te woord een dag na de
Vuurwerkcramp, mei 2000
(Harry Cock/HH)*

ses en rampen

Wat is de maatschappelijke impact van rampen en crises in de samenleving?

Hoogleraar Veiligheid en Recht Erwin

Muller bespreekt vijf beelden over de

effecten van crises op de Nederlandse

samenleving.

In twee vuistdikke boeken (mede) onder mijn redactie (zie Muller et al., 2009; Muller, 2011) zijn de belangrijkste inzichten op het terrein van crisis en crisismanagement bijeen gebracht. Het gaat dan om wetenschappelijke en praktijkgerichte inzichten met betrekking tot de wijze waarop in Nederland met crises omgegaan wordt. De boeken richten zich primair op rampen, ordeverstoringen, terrorisme, voedselcrisis en andere crises die op een of andere manier schade (kunnen) toebrengen aan mensen en spullen. De omvang en diepgang van de kennis en inzichten op het terrein van crisis en crisismanagement doet al iets vermoeden over de maatschappelijke impact van rampen en crises in de samenleving. In deze bijdrage wil ik vijf beelden delen over de effecten die crises in de Nederlandse samenleving hebben. Het zal niet verbazen dat ik veronderstel dat de maatschappelijke impact van crises en rampen groot is, maar niet altijd en voortdurend.

1. Crises en rampen als cruciale referentiepunten voor iedereen

De samenleving is zonder discussie sneller en hectischer geworden. De hoeveelheid informatie is exponentieel toegenomen. De mogelijkheden om een gebeurtenis te zien en te volgen zijn nagenoeg optimaal. De aandacht voor specifieke gebeurtenissen is steeds korter. Er is een sterke behoefte aan nieuws en nieuwe dingen. Crisis en rampen zijn voor burgers (en media en politiek en iedereen eigenlijk) cruciale referentiepunten hoe het nu eigenlijk gaat met de samenleving of de wereld. Beelden van gifgasaanvallen, een aardbeving, een terroristische aanslag, een gijzeling, een watersnood en noem alle crises maar op, zijn er elke dag. Ze geven ons een beeld van de staat van de samenleving. Het toont de problemen maar het toont ook mensen die het niet overkomt, hoe goed ze het hebben. Het lijkt er soms op alsof we elke dag behoefte hebben aan een nieuwe crisis of ramp. De treinramp is nog niet opgeruimd of aandacht wordt besteed aan nieuwe crises ergens op de wereld. Crises en rampen bieden burgers een beeld van de werkelijkheid.

We hebben ze nodig om de staat van de wereld te kunnen beoordelen. Daarnaast vormen crises en rampen referentiepunten voor burgers om te spreken over specifieke ontwikkelingen. Iedereen weet waar je het over hebt als het gaat over de Bijlmerramp, de Enschederamp, de Volendamramp. Ze vormen daarmee een collectieve herinnering die in debatten en discussie cruciale referentiepunten vormen.

2. Media en politiek zijn dol op crises en rampen

Onmiskenbaar wordt ons beeld van de samenleving gekleurd door de wijze waarop de media en in navolging daarvan de politiek aandacht besteden aan specifieke gebeurtenissen. Crises en rampen zijn voor media een aantrekkelijk onderwerp. Verslag van een crisis levert zonder problemen kijkers op. Mensen kunnen zich veelal identificeren met de slachtoffers van crises en rampen. In veel gevallen kunnen ze zich voorstellen dat ze zelf slachtoffer van de ramp zouden zijn geweest. De aantrekkingskracht van crises en rampen is groot. Media doen dan ook massaal verslag van een crisis of een ramp. Het vertekent daarmee natuurlijk wel ons beeld hoe de samenleving functioneert. Het gewone is minder interessant, het extreme des te meer. Door de grote aandacht van media en politiek voor crises en rampen lijkt het ook alsof we als samenleving van de een naar de andere ramp of crisis gaan zonder dat zich andere gebeurtenissen voordoen.

3. Crises en rampen tonen onvolkomenheden in systemen

Crises en rampen vormen extremen. Zij zijn de situaties waarin wat normaal goed gaat, helemaal verkeerd is gegaan. De normale treinreis leidt tot een massale botsing. De normale vliegreis eindigt in een crash met vele doden. Extremen kunnen echter heel goed onvolkomenheden in systemen onderkennen. Ervan uitgaande dat goed en onafhankelijk onderzoek zal worden gedaan, bieden rampen en crises de mogelijkheid zwakheden in bepaalde systemen te onderkennen. Door goed te leren van crises en rampen kan het in de toekomst veiliger worden. Dit principe ligt onder andere ten grondslag aan de vliegveiligheid en is ook de reden waarom vliegen zo veilig is geworden. Crises en rampen bieden daarmee de samenleving de mogelijkheid echt te leren van de fouten die zijn gemaakt. De samenleving moet zich dan wel enigszins beheersen en niet alleen op zoek gaan naar schuldigen aan de ramp maar daadwerkelijk hoogwaardig onderzoek verrichten om die achterliggende oorzaken ook te kunnen vinden en aanbevelingen te formuleren om dat in de toekomst te voorkomen.

4. Crises en rampen zijn triggers tot verandering

Crises en rampen leiden vaak tot de verzuchting dat alles in het werk moet worden gesteld om te voorkomen dat een dergelijke gebeurtenis zich in de toekomst weer voor zal doen. Crises en rampen vormen daarmee ideale triggers tot verandering. 'Never waste a good crisis' is onder managers en bestuurders een geveleu-

gelde uitspraak. Crises en rampen bieden het moment waarop organisatorische of inhoudelijke veranderingen die daarvoor niet mogelijk waren, nu te realiseren. De samenleving kan hier nut van hebben als dit leidt tot veranderingen die het functioneren van bepaalde systemen daadwerkelijk verbetert. De samenleving moet zich echter ook bewust zijn van het feit dat sommigen misbruik maken van de mogelijkheid om veranderingen te realiseren. Niet elke verandering is een verbetering. Aangezien na crises en rampen de bereidheid tot verandering groot is, is het zaak goed te bezien of en op welke manier deze veranderingen ingezet en gerealiseerd worden.

5. Daadwerkelijke veranderingen na crises en rampen zijn geen vanzelfsprekendheid

Crises en rampen mogen triggers tot verandering zijn, dat is zeker geen garantie dat deze veranderingen zich ook daadwerkelijk zullen voordoen. Echt leren en veranderen na crises kost tijd en moeite. De bereidheid is zeker in de eerste fase na een crisis of ramp groot. Alleen een referentie naar de recente ramp is voldoende om iedereen te doen beseffen dat er iets moet veranderen. Maar na verloop van tijd – en de indruk bestaat dat die tijd steeds korter wordt – is deze verwijzing niet meer voldoende. Nieuwe rampen en crises hebben zich voorgedaan, andere problemen eisen de aandacht op. Het is dan ook zaak na een ramp of crisis niet alleen goed en onafhankelijk onderzoek te doen maar ook te bezien op welke wijze eventuele noodzakelijke veranderingen structureel en

voor de langere termijn geborgd worden. Korte termijn veranderingen leiden slechts zelden tot vergaande veranderingen van systemen en daarmee ook niet tot fundamentele en structurele veranderingen in de samenleving. Zelfs na een ramp of crisis gaat de verandering niet vanzelf.

Crises en rampen hebben op verschillende manieren invloed op de samenleving. Crises en rampen hebben een grote aantrekkingskracht op de samenleving. Maar ze kunnen ook problemen in de samenleving bloot leggen en triggers tot verandering zijn. In het ideale geval leiden crises en rampen daadwerkelijk tot veranderingen in de samenleving zodat de totale kwaliteit van de samenleving verbetert.

Literatuur

Muller, E.R., U. Rosenthal, I. Helsloot & E.R.G. van Dijkman (red.), *Crisis: Studie over crisis en crisisbeheersing*. Deventer: Kluwer, 2009.

Muller, E.R. (red.), *Crises in Nederland: Rampen, rellen, gijzelingen en andere crises*. Deventer: Kluwer, 2011.

ERWIN MULLER is hoogleraar Veiligheid en Recht aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden en Wetenschappelijk Directeur van het Instituut voor Strafrecht & Criminologie. Hij is tevens vice-voorzitter van de Onderzoeksraad voor Veiligheid.

Bijlmeramp, 4 oktober 1992 (Felix Kalleman/HH).

